

3. kapitola

**Revolučná jar
európskych národov
a Slováci**

U

Ž od počiatku roku 1848 Európu ovládlo reťazenie revolúcií, ktoré sa stali veľkou hrozbou pre každý vtedajší absolutistický režim. Nastala „jar národov“, jar, keď vyvrcholila vlna liberálneho nacionalizmu, revolučného pohybu, ktorý bol napokon kruto potlačený. Do dlhého historického času sa opätovne zapísala bolestná skúsenosť a nenaplnenie revolučných cieľov, ideálov, za ktoré boli obeťované mnohé životy. Po koľký raz v dejinách ľudstva...

V popredí revolučných pohybov boli najmä liberálni intelektuáli, ktorí patrili k stredným vrstvám spoločnosti a inšpirovali sa myšlienkami Veľkej francúzskej revolúcie. Ich hlavným cieľom bolo presadiť liberálnodemokratické slobody, väčšiu sociálnu spravodlivosť, a obhajovať národné záujmy. Sloboda, rovnosť, bratstvo všetkých národov a pre všetky národy – to bola výzva pre novú dobu a práve v tomto duchu súzvučne zazneli v krajinách Európy zvony slobody.

Revolúcia presiakla z Francúzska, Talianska a Nemecka aj do habsburskej monarchie. Plamene odporu postupne vzbĺkli nielen v historických centrách moci a intelektuálneho pohybu vo Viedni, v Pešti a Prahe, ale aj na území dnešného Slovenska, kde v rámci Uhorska tvorili Slováci – v jeho severných častiach (tzv. Horného Uhorska) – kompaktný národný celok. Do popredia revolučných pohybov sa dostala uvedomelá, vzdelaná (najmä z nemeckých univerzít) a európsky rozhladená štúrovská generácia. Rok **1848** sa stal jedinečnou príležitosťou nielen presadzovať, ale aj predstaviť okolitému svetu národnoemancipačné snahy slovenského národa. Cieľom bolo zrušenie

**Sloboda,
rovnosť,
bratstvo
všetkých
národov
a pre všetky
národy**

**Slovák
som rodom
i vychovaním**

poddanstva, zrovnoprávnenie všetkých občanov pred zákonom, ústavné práva pre národy a národnosti žijúce v Uhorsku. Vtedajšej slovenskej politickej elite, ozajstným patriotom – národne uvedomelým a európskym duchom ovplyvneným intelektuálom slúži ku cti, že sa dokázali ideovo stotožniť s demokratickými požiadavkami vtedajšieho európskeho revolučného pohybu. Predovšetkým, že využili svoje schopnosti a dané možnosti začleniť do európskych revolučných snáh, do požadovaných a uskutočňovaných zmien aj slovenský národ. Napokon, na tento pohyb sa slovenská politická elita dlho pripravovala. Jej snahy silneli nielen duchom, ale aj konkrétnymi činmi už pred rokom 1848. Posilňoval ich napríklad aj Ján Čaplovič, ktorý vydal v roku 1842 v Lipsku dielo *Slovanstvo a pseudomaďarstvo* a ktorý kliesnil cestu generácii štúrovcov do Viedne, ukázal, tak ako napísal Rudo Brtáň, cestu Ludovítovi Štúrovi k stredoslovenčine, bránil svoju materinskú i otcovskú reč. Ku koncu svojho života Ján Čaplovič konštatoval: „*Slovák som rodom i vychovaním. Medzi Slovákmi som prežil detstvo a mladosť, a tak moje najkrajšie spomienky patria im... Nasýtil som sa vyše miery beštiálnosti sveta, preto som sa už dávno utiahol do seba. Najbližší zo všetkých národov sú mi Slováci... Zaujímavé je, že – nie zámerne, ale osudom – mi vyšla Etnografia Slovákov rozsiahlejšia ako etnografia vyvolencov Božích (Kurfurste Gottes) vulgo Maďarov. A naozaj sú v civilizovanom vývine Slováci vyššie ako Maďari.*“ Slovenská politická elita sa intelektuálne, postupne aj revolučne doformovala a rok 1848 ju našiel pripravenú.

Po celý tento čas museli Slováci a ich predstavitelia, podobne ako Íri voči Angličanom (*Act of Union* z roku 1800 bol dokument, ktorý umožňoval despotickú nadvládu Anglicka nad Írskom), čeliť silnejúcim maďarským radikálnym prúdom. Už od sklonku 18. storočia maďarčina vo verejnom živote nahradzovala stredoveké latinské esperanto. Maďarské radikálne sily prebojujúvali nacionálne heslo: *Jedna vlasť-jeden jazyk-jeden národ*. To malo platiť pre celé Uhorsko.

„Zmierlivým“ prejavom týchto cieľov bol program peštianskej revolúcie. V mene maďarského národa boli proklamované demokratické princípy slobody, rovnosti a bratstva – sloboda tlače a zrušenie cenzúry, vytvorenie uhorskej vlády zodpovednej snemu so sídlom v Pešti, rovnosť občanov pred zákonom bez ohľadu na ich pôvod a náboženstvo a pod. Program bol predstavený v známych „dvanástich bodoch“ **15. marca 1848** a neskôr zakomponovaný do prijatých marcových zákonov uhorského snemu (**18. marca 1848**). Maďarskí revolucionári – L. Kossuth, A. Petőfi, M. Jókai, L. Batthyány, B. Szemere a mnohí ďalší – sa, žiaľ, rozhodli vydobýť slobodu len pre vlastný národ, vymaniť sa spod habsburskej nadvlády. V tomto revolučnom kvase však sformulovali program a požiadavky za zrovnoprávnenie svojho postavenia v Uhorsku aj nemaďarské etnické spoločenstvá, národy: Slováci, Chorváti, vojvodinskí Srbi, sedmohradskí Rumuni a podkarpatskí Rusíni. No predstavitelia vládnucej maďarskej elity tieto oprávnené požiadavky odmietli (okrem požiadaviek Chorvátov), pretože ich považovali za nezlučiteľné so záujmami krajiny. V podstate mali len jeden cieľ: chceli v Uhorsku vládnuť sami.

S odstupom rokov môžeme spoznať úžasnú zhodu medzi riešením írskej a slovenskej otázky, podobnosť cesty k národnej slobode írského a slovenského národa. Svedčia o tom aj dokumenty vtedajšej tlače. Lord Macaulay (1800 – 1859),

**Heslo
maďarských
radikálnych síl:
Jedna vlasť
– jeden jazyk
– jeden národ**

**Podobnosť
cesty írského
a slovenského
národa**

Írski emigranti. Hlad a prenasledovanie vyhnalo z ostrova v roku 1845 okolo 1,7 mil. Írov.

Andrej Kmeť

Theo H. Florin

Milan Pišút

16. február 1908

V Liptovskom Mikuláši sa narodil literárny kritik, historik, univerzitný profesor Milan Pišút. Jeho doménou bola slovenská romantická literatúra. († 8. 5. 1984)

16. február 1908

V Martine zomrel katolícky kňaz, etnograf, archeológ a významný botanik Andrej Kmeť. (* 19. 11. 1841)

22. marec 1908

V Čechách a na Morave sa uskutočnilo 700 zhromaždení, na ktorých sa protestovalo proti národnostnému a politickému útlaku Slovákov v Uhorsku. Asi trištvrte milióna Čechov svojou účasťou vyjadrilo solidaritu so slovenským ľudom. Bola

to najväčšia masová akcia v zahraničí na podporu Slovákov. Jej organizátorom bol český Sokol.

10. apríl 1908

V Dolnom Kubíne sa narodil básnik a kultúrny pracovník Theo H. Florin (vl. menom Theodor Herkel). Zaslúžil sa o organizovanie prehliadok umeleckého prednesu Hviezdoslavov Kubín a venoval sa výskumu oravského regiónu. († 11. 3. 1973)

5. máj 1908

Kráľovský okresný súd v slovenskom mestečku Kovačica (Srbsko) odsúdil 35 tamojších obyvateľov na úhrnný trest šesť rokov a osem mesiacov väzenia a 6 280 korún pokuty

Mesačník Živena

Maša Haľamová

Budova Slovenského národného múzea v Martine v roku 1908

za ich odpor proti maďarským bohoslužbám.

1. júl 1908

V Pittsburghu (USA) začal vychádzať mesačník *Živena*. Vydávala ho rovnomená organizácia slovenských žien v USA.

28. august 1908

V Blatnici sa narodila poetka, prekladateľka Maša Haľamová. Pracovala ako úradníčka vo Vysokých Tatrách, kde jej manžel pôsobil ako lekár. Po jeho smrti sa stala redaktorkou v Martine, neskôr v Mladých letách v Bratislave. Okrem mnohých iných jej vyšli zbierky *Dar*, *Červený mak* a *Smrť tvoju žijem*, *Komu dám svoju nehu*, *Čriepky*, *Nepokoj*, *Milému*, *Ja som tú*

poéziu žila, knihy pre deti *Svrček a mravci*, *Košťúrik s kamarátmi*, *Petrišorka*, *Hodinky*, *O sýkorke z kokosového domčeka* a iné diela. († 17. 7. 1995)

3. september 1908

V Martine slávnostne otvorili budovu Slovenského národného múzea postavenú podľa projektu Milana Michala Harminca.

15. september 1908

V Budapešti zorganizovali slovenskí poslanci Metod Bella, Milan Hodža a Ferko Skyčák politické zhromaždenie 88 zástupcov slovenského roľníctva. Ich snahou bolo posilniť roľnícku základňu Slovenskej národnej strany (SNS) a presadiť sa do jej vedenia, čo však stroskotalo

na odpore konzervatívnych síl v SNS.

10. október 1908

V Olcave (okr. Spišská Nová Ves) sa narodil maliar, reštaurátor Jozef Fabini. Jeho doménou boli najmä krajinky (Spiš, Zemplín) a uličky Košíc, Krompách, Levoče. († 2. 12. 1984)

5. december 1908

V Budapešti začal vychádzať časopis *Zornička*, venovaný deťom a vychádza doteraz. *Zorničku* začali vydávať prvý raz v Martine v rokoch 1846 – 1847 s podtitulom *Zábavník pre dievky*. Potom sa objavila medzi Slováckmi v Novom Sade (1864 a 1865) ako *list pre slovenských mládencov a panny, pre obveselenie a zošľachtenie srdca*. Po svojom zániku sa znova zrodila až medzi Slováckmi

Porada
v Budapešti

Jozef Fabini

Tatranská električka

T. W. Wilson

v Budapešti. V rokoch 1908 – 1914 tam vychádzala s podtitu-
lom *Novinky pre naše dievky*.

17. december 1908

Začala premávať električka
na trati z Popradu do Starého
Smokovca a odtiaľ do Tatranskej
Lomnice.

8. január 1918

Americký prezident T. W. Wilson
predniesol pred Kongresom Spo-
jených štátov amerických štrnásť
mierových bodov, medzi ktorými
sa objavila aj požiadavka autonó-
mie pre národy.

30. január 1918

V Prešove sa narodil dramatik,
scenárista a režisér Leopold

Lahola. Jeho tvorbu poznamenali
dehumanizujúce vplyvy vojny.
Po vojne emigroval do Izraela,
kde sa uplatnil najmä ako režisér.
(† 12. 1. 1968)

Rozhovor s nepriateľom (SND, 2004)